

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 90 1969

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ.

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Tideström, Gunnar Brandell

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Hällbyg. 34 c, 752 28 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1970

gående dröjer förf. vid böcker av Anna Seghers (s. 166-167), Heinrich Böll (s. 168-169), Hans Werner Richter (s. 169-172), Franz Tumlér (s. 172-174) och Alfred Döblin (s. 174 ff.).

Avsnittet om *Der Epochen- und Generationsroman* förefaller mig i sin helhet läsvärt. Här dominerar givetvis namn som Thomas Mann, R. Musil, H. Broch och J. Roth, men även H. von Doderer och A. P. Gütersloh behandlas bl. a.

Till de inslag som väger tyngst i Welzigs handbok hör onekligen redogörelsen för *den tidskritiska romanen* (s. 240 ff.). Men för egen del har jag inte kunnat bli övertygad om klokheden i Welzigs uppdelning av stoff på politisk roman och tidskritisk skildring. (Åtskilliga verk av Heinrich Mann hamnar sålunda bland tidskritikens verk och inte bland de politiska romanerna, vilket hade varit minst lika rimligt.) Om en gränsdragning nödvändigt skulle ske, så borde i varje fall de båda avsnitten ha gränsats till varandra och inte — som nu — skiljas åt av drygt hundra sidor. I underavdelningarna om tidskritiken finns det bl. a. redogörelser för verk av Böll, Gaiser, M. Walser, Grass och U. Johnson. — Förf. granskar *Die Blechtrommel* (1959) och *Hundejahre* (1963); däremot sägs inget om *Katz und Maus* (1961), kanske därför att Grass själv har kallat denna »Kurzerzählung» för »Eine Novelle». Överhuvud skulle man gärna ha velat se noveller beaktade i Welzigs handbok, även om det hade medfört kvantitativa bekymmer. (Jämför hur denna fråga har lösts praktiskt i *Reclams Romanführer* I-II. Stuttgart 1963.) Bland verk som inte finns med i avsnittet om de tidskritiska arbeten är vidare A. Kluges *Lebensläufe* och H. Kants *Die Aula* (1965), vilket måste beklagas.

Det sista kapitlet i handboken heter *Utopie, Geschichte und Glaube* (s. 279 ff.). Det har underavdelningarna *Der utopische Roman* och *Der historische, der religiös-historische und der religiöse Roman*.

Också i detta kapitel möter man en mängd fina analyser av enskilda verk. Men även här måste man ibland diskutera förf:s rubriksättning. Vad Welzig menar med »religiös», visar sig vid en granskning närmast vara »kristligt religiös».

I denna underavdelning söker man exempelvis förgäves verk av en diktare som Hermann Hesse, vilken väl vanligen uppfattas som okonfessionellt religiös, påverkad av indiskt tanke- och fromhetsliv.

Sammanfattning. Welzigs handbok måste med en viss rätt betecknas som ett pionjärarbete i sitt slag. Den tematiska dispositionen medför alltid betydande svårigheter, och Wel-

zigs sätt att tillämpa metoden är inte helt lyckligt. För de flesta läsare blir det besvärligt att i boken försöka överblicka de enskilda författarnas litterära helhetsinsatser. Det hade också varit önskvärt med utförligare inledning om de yttre förutsättningarna för 1900-talets tyska romanlitteratur: de historiska, sociala, ekonomiska och politiska. Vidare inbjuder den tematiska dispositionen till abstraktioner. Den som läser om krigsromaner glömmar lätt bort att verkligheten bakom de litterära krigsmotiven var radikalt olika under det första och det andra världskriget.

Welzig meddelar alltför litet om allmänna förutsättningar för romanskrivningen i DDR. Ytterligare upplysningar härvidlag kan fås från två andra verk:

Marcel Reich-Ranicki: *Deutsche Literatur in West und Ost*. Prosa seit 1945, R. Piper & Co Verlag; München 1963 (1966). Zweiter Teil, s. 305-479.

Wilhelm Bortenschlager: *Deutsche Dichtung im 20. Jahrhundert*. Verlagsbuchhandlung Leitner & Co; Wels-Wunsiedel-Zürich 1966.

Jfr numera också tidskriften *Der Deutschunterricht* 1969, H. 5 med temat »Sprache und Literatur in der DDR» (E. Klett Verl., Stuttgart), Bestell-Nr. E 20476 F.

För kunniga läsare och i synnerhet för motivforskare är Welzigs handbok ett givande och tankeväckande arbete. För åtskilliga genomsnittsläsare kan det säkert vara praktiskt att jämsides bläddra i andra nyttiga handledningar, förslagsvis Krell-Fiedler, *Deutsche Literaturgeschichte* (II. Aufl.; Verlag Buchner; Bamberg 1965) och *Reclams Romanführer* I-II. Deutsche Romane (Phil. Reclam Jun.; Stuttgart 1962, resp. 1963), som båda på ett lyckligt sätt kompletterar Welzigs arbete.

Carl-Henrik Wittrock

Edvard Beyer: *Profiler og Problemer*. Aschehoug, Oslo 1966.

Edvard Beyer, Francis Bulls efterträdare i Oslo, har som sitt magnum opus ett mäktigt tvåbandsverk om Hans E. Kinck; det granskades av Sven Linnér i Samlaren 1966. Linnér konstaterade bl. a. att Beyer i princip syntes »syfta till metodisk allsidighet». Om »problemer och metoder i litteraturforskningen» handlar den avslutande uppsatsen i den nu föreliggande essäsamlingen, och vad den rekommenderar är närmast just »a wise eclecticism». Den ger på ett

lättillgängligt vis en summering av den debatt som förts på många håll mellan mer historiskt-biografiskt inställda litteraturforskare och de nykritiskt influerade. I Norge har visserligen en man som Peter Rokseth utövat ett ganska speciellt inflytande. Rokseth rörde sig i inledningskapitlet till *Den franske tragedie* (1929) med halvt metafysiska postulat; i »det dypere sjeleliv» kommunicerar dikteren »med de krefter som bærer universet», förklarar han t. ex. Beyer företar en uppgörelse med Rokseth och dennes efterföljare, men en skarp polemiker är han inte. Han vill komma utöver metoddebatten — »men det spörs om det ikke nå snart har vært snakket nok», heter det rakt på sak! De praktiska uppgifterna lockar Edvard Beyer mer. (En nyttig antologi *Mål og metoder i litteraturforskningen* har utgivits av S. Hoftun och R. Tobiassen. Gyldendal Norsk Forlag 1969. — Den går från Rokseth till Helge Hultberg.)

»Åttiår og nittiår. Brudd eller sammenheng» — den diskussion Beyer tar upp i en studie an knyter naturligt nog till danska och svenska förhållanden och han menar att »de underjordiske forbindelselinjer er flere — også i norsk litteratur — enn det har vært vanlig at hævde». En efterföljande uppsats redogör på ett medryckande sätt för Hamsuns och Kincks helt olika attityder gentemot Bjørnson. Att Hamsuns *Mysterier* utgör ett av de mest omedelbart fascinerande 90-talsverken i Norden erinrar Beyer om i en intressant textanalys. De övriga uppsatserna i essäsamlingen behandlar Trygve Andersen, »de forkomne sjelers dikter», Stein Mehrens lyrik och en dikt av Erik Lindegren, Vid Shelleys hav.

Ulf Wittrock

Henri Peyre: *Literature and Sincerity*. Yale Romanic Studies, second series 9. Second printing. New Haven and London: Yale University Press 1969.

Henri Peyres bok *Literature and Sincerity*, vars första upplaga utkom 1963, behandlar ett ämne som väl de flesta litteraturhistoriker och litteraturkritiker på ett eller annat sätt åtminstone måste snudda vid men som har blivit föremål för anmärkningsvärt få mera systematiska studier, vare sig idéhistoriska, litteraturteoretiska eller litteraturkritiska.

Kravet på uppriktighet, på en nära överensstämmelse mellan författaren som han framträ-

der i sitt verk och författaren som »människa», inte minst i form av kravet på »äkta känsla» i den lyriska poesin, har spelat en stor roll i västerländsk litteraturestetik. Ändå är detta uppriktighetskrav relativt nytt; med någon förenkling kan man säga att det bryter igenom först med romantiken eller förromantiken. Det står i själva verket i direkt motsats till en viktig princip inom den klassicistiska poetiken, nämligen principen att författaren så mycket som möjligt bör undvika att framträda personligen i sitt verk, med sina egna tankar och känslor och med sitt eget jag, utan i stället bör dölja sig bakom de gestalter som han låter uppträda i sitt verk. Den sanne dikteren uppfattas sålunda enligt klassicistisk syn snarare som en gestaltare av olika roller än som en biktare eller en förkunnare, och uppriktighet eller »äkthet» är följaktligen knappast gångbart som ett litteraturestetiskt värdekriterium.

Denna traditionella uppfattning av dikteren som en rollgestaltare möts emellertid så småningom av kravet att dikteren i sitt verk skall framträda med sitt eget, omaskerade jag, utan förställning eller förbehåll. Det är ett krav som jag tror bör ses i samband med förändringen av författarnas ekonomiska och sociala villkor, särskilt under 1700-talet, då mecenatsystemet börjar ersättas av en litterär marknadshushållning och författarna börjar inta en ledande ställning i kulturlivet och i opinionsbildningen. Så länge dikteren var en socialt mer eller mindre obetydlig person, var det också oväsentligt om han i sitt verk var personligt uppriktig eller inte. Att »vara sig själv» var sedan gammalt en dygd för den sanne adelsmannen, ett tecken på den moraliska överlägsenhet som hans sociala privilegier ytterst antogs grunda sig på. När samma dygd börjar krävas av dikteren, innebär detta en strävan att »adla» honom, att höja hans moraliska och sociala prestige.

De första kapitlen i Peyres bok innehåller en ganska snabb översikt, som sträcker sig från antiken till 1700-talet, men författaren följer egentligen inte någon historisk linje. Idéhistoriskt har hans framställning inte mycket att ge. Peyre gör överhuvud taget knappast några försök till historisk förklaring av utvecklingen. I stället ger han en serie mera glimtvisa illustrationer och kommentarer till uppriktighetsproblemet hos olika författare, bland andra Augustinus, Montaigne, Molière och Marivaux. Rousseau behandlas i ett eget kapitel, likaså romantiken (Novalis, Shelley, Lamartine med flera). Framställningens tyngdpunkt är förlagd till fransk litteratur från mitten av 1800-talet och framåt med bland annat en studie över André Gide, »Martyr and Hero of Sincerity»,